

การศึกษาแนวทางการดำเนินคดีแบบกลุ่มเกี่ยวกับคดีอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์

A Study of Class Action Guidelines for Cybercrime Cases

เพียงจิต ตันติจรัสวโรดม¹ และกิตติมศักดิ์ เปียยก²
Piangjit Tanticharatwarodom¹ and Kiitimasak Piaryok²

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้นำเสนอแนวทางการดำเนินคดีแบบกลุ่มเกี่ยวกับคดีอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ ในยุคปัจจุบัน มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ทำให้อาชญากรมีการใช้ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการกระทำความผิดจำนวนมาก และมีวิธีการที่ซับซ้อนซึ่งคดีอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ ปัจจุบันมีผู้เสียหายจำนวนมาก มีลักษณะการกระทำความผิดด้วยวิธีการเดียวกัน มูลคดีเกิดที่เดียวกัน อาชญากรใช้สถานที่เดียวกันในการกระทำความผิด อาชญากรหรือคนร้ายเป็นกลุ่มเดียวกัน ลักษณะการกระทำความผิดหรือรูปแบบคดีมีลักษณะเหมือนหรือคล้ายกัน แต่กระบวนพิจารณาคดีสามัญ เช่น การรวมการพิจารณา การร้องขอการเข้าเป็นคู่ความร่วมนั้น อาจจะไม่เพียงพอและเหมาะสมกับการพิจารณาในคดีอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ บทความนี้อธิบายที่มาและความสำคัญการดำเนินคดีแบบกลุ่มเกี่ยวกับคดีอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ ซึ่งจะเกิดผลดีต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ลดภาระในการดำเนินคดีส่วนบุคคลที่มีค่าใช้จ่ายสูงและใช้เวลานาน ลดต้นทุนในการดำเนินคดีของรัฐไม่จำเป็นที่จะเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ หรือภาระค่าใช้จ่ายในการสืบสวนสอบสวน พยานหลักฐานในคดีเป็นพยานหลักฐานชุดเดียวกัน อีกทั้งผู้เสียหายยังได้รับทรัพย์สินคืนในอัตราส่วนตามความเสียหายที่เท่าๆกัน และผู้กระทำความผิดถูกลงโทษตามจำนวนกรรมที่ได้กระทำความผิด โดยมีการเปรียบเทียบการดำเนินคดีแบบกลุ่มเกี่ยวกับคดีอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ในต่างประเทศเพื่อจัดการกับอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนจำนวนมาก เช่น การโจรกรรมข้อมูลส่วนบุคคล การแลกข้อมูลการปลอมแปลงข้อมูลออนไลน์ หรือการโจมตีด้วยไวรัสคอมพิวเตอร์ การฉ้อโกง เป็นต้น รวมถึงข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาดำเนินคดีอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ที่ส่งผลต่อการปราบปรามและการจัดการกับอาชญากรรมประเภทนี้ เช่น การกระจายตัวของสมาชิกกลุ่มหรือผู้เสียหาย เขตอำนาจศาล ตัวแทนในการดำเนินคดี มูลค่าของสิทธิเรียกร้อง ลักษณะ ประเภท หรือที่มาของมูลคดี ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีอาชญากรรมฉ้อโกงทางคอมพิวเตอร์เป็นกลไกทางกฎหมายที่สามารถช่วยให้ผู้เสียหายได้รับความเป็นธรรมในเวลาอันรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ เป็นทางเลือกที่ดีในการจัดการกับปัญหาการอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ การดำเนินคดีแบบกลุ่ม อาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ การดำเนินคดีแบบกลุ่มอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์

^{1*} สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
Law Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phuket Rajabhat University
Email: piangjit.t@pkru.ac.th

² รองผู้กำกับการ 4 กองบังคับการตำรวจสันติบาล 1
Deputy Superintendent 4, Royal Thai Police Special Branch Police Bureau 1
Email: chang4662@gmail.com

* Corresponding author

Abstract

This academic article examines class action guidelines for cybercrime cases in light of the rapid advancement of technology, which has increasingly enabled offenders to use digital tools to commit complex, large-scale offences. Computer crime cases today often involve a large number of victims and share common features, including similar methods of commission, the same factual background, the use of the same platforms or locations, the involvement of the same group of offenders, and comparable patterns of unlawful conduct. Under such circumstances, ordinary procedural mechanisms in criminal proceedings, such as joinder of cases or intervention by related parties, may be insufficient or unsuitable for the effective adjudication of computer crime cases. This article explores the background, significance, and potential benefits of class action proceedings in the context of computer-related crime. It argues that such an approach could contribute positively to the criminal justice system by reducing the burden of individual litigation, which is often costly and time-consuming, lowering administrative and investigative costs for the state, and allowing a shared body of evidence to be used efficiently across multiple claims. Class action proceedings may promote fairness by enabling victims to recover compensation proportionate to their losses and by ensuring that offenders are punished in accordance with the number and gravity of their criminal acts. The article also presents a comparative analysis of class action approaches adopted in foreign jurisdictions to address computer crimes affecting large numbers of people, such as personal data theft, hacking, online data falsification, malware attacks, and fraud. It further discusses major challenges in applying class action proceedings to computer crime cases, including the geographical dispersion of victims, jurisdictional issues, legal representation, the value of claims, and the nature, type, and origin of the cause of action. Based on this analysis, recommendations are proposed to improve the prosecution of computer crime cases and to strengthen legal responses to this form of transnational, technology-driven crime. The study concludes that class action proceedings in computer-related fraud and cybercrime cases can serve as an effective legal mechanism for delivering timely, efficient, and equitable justice to victims, and may provide an appropriate alternative for addressing the growing complexity of computer crime in contemporary society.

Keywords: Class Action, Cybercrime, Class Action in Cybercrime

1. บทนำ

ปัจจุบันความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในการสื่อสารทำให้ผู้คนไม่ว่าจะอยู่มุมใดของโลกสามารถที่จะเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ และเทคโนโลยียังช่วยในการทำงาน การจัดการงานที่ยุ่งยากให้เกิดความง่ายในการทำงาน อีกทั้งยังเป็นสื่อที่ทำให้เกิดความเพลิดเพลินใจ สามารถเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการรับรู้ได้ง่าย แต่ในทางตรงกันข้าม ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีอาจก่อให้เกิดคดีอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์จำนวนมาก จากการพัฒนาเทคโนโลยี และวิถีการดำรงชีวิตยุคใหม่ มีประชาชนจำนวนมากตกเป็นเหยื่อของการถูกหลอกลวง ไม่ว่าจะเป็นการหลอกลวงทุน การหลอกลวงจำหน่ายสินค้า การหลอกลวงให้หลงรัก และการฉ้อโกงในรูปแบบต่างๆ ซึ่งนับวันยิ่งทวีความรุนแรง สร้างความเสียหายในวงกว้างมากยิ่งขึ้น (สาวิตรี สุขศรี, 2560) การกระทำความผิดมีหลากหลายรูปแบบ หลายวิธีการ มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ผู้กระทำความผิดมีทั้งกระทำคนเดียว และกระทำเป็นกลุ่มคณะบุคคล หรือองค์กรอาชญากรรม การกระทำความผิดเกิดขึ้นทั้งจากภายในประเทศและจาก

ต่างประเทศ ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ มีทุกเพศ ทุกวัย และทุกอาชีพ มูลค่าความเสียหายจำนวนมาก จากข้อมูลศูนย์รับแจ้งความออนไลน์ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ พบว่าตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม 2565 ถึงวันที่ 31 ตุลาคม 2567 มีคดีอาชญากรรมทางเทคโนโลยี จำนวน 708,141 คดี ความเสียหาย จำนวน 74,893,134,395 บาท เมื่อวิเคราะห์อาชญากรรมที่เกิดขึ้นแล้ว พบว่า มีคดี 6 ประเภทหลักๆ อาทิ การหลอกลวงผ่านอีเมล (email scam) การหลอกลวงขายสินค้า (sales scam) การหลอกรักออนไลน์ (romance scam) การหลอกรักลงทุน (hybrid scam) การหลอกลวงด้วยการโทรศัพท์โดยแก๊งคอลเซ็นเตอร์ (vishing phishing) และการหลอกลวงให้ลงทุนแชร์ลูกโซ่ (ponzi scheme)

จากการศึกษาประเภทคดีอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ ก็พบว่า ในแต่ละประเภทคดีมีผู้เสียหายจำนวนมากถูกหลอกลวงด้วยวิธีการเดียวกัน มูลค่าที่เกิดขึ้นที่เดียวกัน อาชญากรหรือคนร้ายเป็นกลุ่มเดียวกัน รูปแบบการกระทำความผิดหรือลักษณะคดีเหมือนหรือคล้ายกันต่างกันเพียงเล็กน้อย แต่เมื่อดำเนินคดีอาญาตามปกติต้องใช้เวลานาน และต้องรอให้คดีก่อนหน้าเสร็จสิ้นจึงจะมีการดำเนินคดีใหม่ เนื่องจากการฟ้องคดีตามการร้องทุกข์ของผู้เสียหายแต่ละราย โดยสภาพปัญหาดังกล่าวกระบวนการพิจารณาสามัญ เช่น การรวมการพิจารณา การร้องขอการเข้าเป็นคู่ความร่วมนั้น อาจจะไม่ใช่เพียงพอและเหมาะสมกับการพิจารณาในคดีอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ ซึ่งการบังคับใช้กฎหมายที่มีอยู่ อาทิการรวมการพิจารณาคดีซึ่งมีหลักเกณฑ์ว่า ศาลจะต้องฟังคู่ความให้ครบทุกฝ่าย และต้องมีการสอบถามผู้เสียหายทุกคนซึ่งศาลที่พิจารณาคดีแรก ไม่ทราบว่าจะอาชญากรกระทำความผิดกี่คดี ต้องใช้เวลานานในการตรวจสอบ และหากคดีที่ค้างพิจารณาอยู่ในศาลสองศาลต่างกันก็ต้องได้รับความยินยอมของอีกศาลหนึ่งด้วยว่าจะรับโอนหรือจะโอนคดีนั้นหรือไม่ ถ้าหากศาลนั้นไม่ยินยอมก็ต้องให้ประธานศาลอุทธรณ์เป็นผู้ชี้ขาดซึ่งต้องรอเป็นเวลานาน หรือในบางกรณีที่คดีที่อยู่ระหว่างการดำเนินคดีศาลก็ได้มีคำพิพากษาในคดีนั้นแล้ว การรวมการพิจารณาจึงไม่เป็นประโยชน์ต่อรูปคดี และในคดีอาญาไม่อาจใช้การร้องขอในคดีอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ได้ ทั้งที่คดีมีผู้เสียหายเป็นจำนวนมากและมูลค่าเกิดที่เดียวกัน นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องของการเข้าเป็นคู่ความร่วมในคดีหากผู้เสียหายต้องการเป็นโจทก์ร่วมในคดีจะต้องมีการรวบรวมผู้เสียหายทั้งหมดซึ่งเป็นการสร้างภาระให้แก่ผู้เสียหายและหากมีผู้เสียหายหลายคนแต่ละคนก็ไม่มีสิทธินำพยานหลักฐานของตนเข้ามาสืบได้จึงก่อให้เกิดความล่าช้าและยุ่งยากแก่คดีเป็นอย่างมาก ประกอบกับเมื่อมีการยึดอายัดทรัพย์สินผู้ต้องหา หรือคนร้าย ก็ไม่สามารถไปขอคืนทรัพย์สินได้ จึงเป็นภาระของผู้เสียหายเป็นอย่างมาก อีกทั้งลักษณะคดีมีการกระทำความผิดเช่นเดียวกัน มูลค่าเกิดที่เดียวกัน แต่ผู้เสียหายอยู่ต่างท้องที่กัน ร้องทุกข์ต่างเขตอำนาจสอบสวนและเขตอำนาจศาล ทำให้มีการชำระคดีที่แตกต่างกัน พยานหลักฐานในชั้นจับกุมจึงแตกต่างกันการสืบพยานแตกต่างกัน ทำให้ผลคดีมีความแตกต่างกัน และทำให้รัฐสูญเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ทั้งเจ้าหน้าที่รัฐ และการนำสืบพยาน ทั้งๆที่เจ้าหน้าที่รัฐที่จับกุมดำเนินคดี และพยานหลักฐานเป็นชุดเดียวกัน ต่างกันเพียงผู้เสียหายจากสภาพปัญหาดังกล่าวปัจจุบันการดำเนินคดีแบบกลุ่มกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายังมิได้บัญญัติ เนื่องจากมีปัญหาในการสืบพยานซึ่งศาลต้องพิจารณาคดีจากคู่ความในคดีเท่านั้น จึงไม่อาจใช้ผู้แทนกลุ่มมาเบิกความแทนเพื่อลดโทษจำเลยได้ ประกอบกับอาชญากรที่กระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยีเป็นมนุษย์ที่มีเหตุผลในการเลือกที่จะกระทำความผิดหรือไม่กระทำความผิด อาชญากรจะคิด วิเคราะห์ โดยมีหลักการและมีเหตุผล โดยอาชญากรคิดว่าหากอาชญากรตัดสินใจที่จะกระทำความผิดแล้ว เขาต้องได้รับผลประโยชน์คาดหวัง (expected gain) จำนวนเท่าใด การลงโทษคาดหวัง (expected punishment) เป็นเท่าใด และหากถูกจับกุมแล้วเขาสูญเสียประโยชน์เท่าใด หากอาชญากร เห็นว่าผลประโยชน์คาดหวัง (expected benefits) ที่เขาได้รับน้อยกว่าต้นทุนคาดหวัง (expected costs) ที่เขาต้องลงทุน อาชญากรเหล่านี้ก็จะเลือกที่ไม่กระทำความผิด แต่หากเขาคิดว่าหากตัดสินใจที่จะกระทำความผิดแล้ว เขาได้รับผลประโยชน์คาดหวังสูงกว่าต้นทุนคาดหวัง เขาก็เลือกที่จะกระทำความผิด (สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, 2557) ปัจจุบันอาชญากรคดีอาชญากรรมทางเทคโนโลยีได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานเป็นเครือข่ายองค์กรอาชญากรรม (organized crime) ที่มีการแบ่งสายงานบังคับบัญชาเป็นลำดับชั้น แบ่งหน้าที่ในการกระทำความผิดอย่างชัดเจน จึงก่อให้เกิดอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็วและซับซ้อน (ปรีชาญาณ นิกพอน, และณ.กะเมธ มณีเทพ, 2565)

2. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action) คือ กระบวนการทางกฎหมายที่ให้กลุ่มบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์เดียวกันหรือการกระทำที่ผิดกฎหมายจากบุคคลหรือองค์กรเดียวกันสามารถรวมตัวกันเป็นคดีเดียว โดยมีตัวแทน (class representative) เป็นผู้ฟ้องแทนกลุ่มทั้งหมด แนวคิดหลักของการดำเนินคดีแบบกลุ่มคือ การช่วยให้ผู้เสียหายจำนวนมากสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้ง่ายขึ้น โดยไม่ต้องดำเนินคดีแยกเป็นรายบุคคลซึ่งอาจมีค่าใช้จ่ายสูงและยุ่งยาก การดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงช่วยให้การดำเนินคดีสะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น (ดวงทิพย์ บุญปลูก, 2555)

ทฤษฎีความเป็นธรรม (justice theory) (ทวีป มหาสิงห์, 2563) การดำเนินคดีแบบกลุ่มช่วยเสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคม โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้เสียหายจำนวนมากได้รับผลกระทบจากการกระทำที่ผิดกฎหมาย แต่มีโอกาสฟ้องร้องเพียงเล็กน้อย การดำเนินคดีแบบกลุ่มทำให้ผู้เสียหายเหล่านี้สามารถรวมตัวกันฟ้องร้องอย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดการดำเนินคดีแบบกลุ่มในต่างประเทศ

1. การดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกา

การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action) ของประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นการดำเนินคดีแพ่งที่บุคคลหนึ่งหรือหลายคนได้ดำเนินคดีแพ่งเพื่อตนเองและเพื่อกลุ่มบุคคลที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน โดยที่สมาชิกกลุ่มไม่ได้เข้ามาในคดีในฐานะคู่ความและไม่ถือว่ามีส่วนร่วมในการดำเนินคดีแต่อาจเข้าร่วมฟังการพิจารณาได้ แต่คำพิพากษาในคดีนั้นจะผูกพันคู่ความและสมาชิกกลุ่มทุกคน (วิชัย อริยนันทกะ และคณะ, 2549) เหตุผลสำคัญของการดำเนินคดีแบบกลุ่มขึ้นอยู่กับเหตุผลที่จำนวนสมาชิกที่เกี่ยวข้องและปัจจัยอื่นประกอบกัน ทำให้เป็นไปได้ที่จะดำเนินคดีแยกกันเป็นรายบุคคล ในคดีแบบกลุ่มโจทก์จะมีฐานะเป็นผู้แทนกลุ่ม (class representative) และมีทนายความของกลุ่ม (class counsel) ทำหน้าที่ในการดำเนินคดีแทนสมาชิกกลุ่มคนอื่น ๆ (unnamed or absent class members) บนสมมติฐานที่ว่าโจทก์และทนาย ความกลุ่มมีคุณสมบัติเพียงพอที่จะทำหน้าที่และมีคุณสมบัติอื่น ๆ ถูกต้องทั้งหมด สมาชิกในกลุ่มจะถูกผูกพันตามคำพิพากษาในคดีที่มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ไม่ว่าจะมีผลเป็นคุณหรือเป็นโทษต่อสมาชิกกลุ่มก็ตาม แต่สมาชิกก็อาจจะขอยกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มก่อนที่จะมีคำพิพากษาคดีและฟ้องคดีได้

ประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มมากที่สุด และได้มีการบัญญัติกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่บัญญัติเป็นการทั่วไปใช้บังคับในศาลสูงของประเทศ คือ Federal Rule of Civil Procedure หรือ FRCP ดังนี้

การดำเนินคดีแบบกลุ่มตาม Rule 23 ของ Federal Rules of Civil Procedure (Rule 23) ของประเทศสหรัฐอเมริกา (Parsons, 2008)

การดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นเป็นไปในลักษณะการดำเนินคดีแบบตัวแทนหรือผู้แทนของโจทก์และทนายความแทนสมาชิกกลุ่มคนอื่น ๆ (Representative action) จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ศาลจะต้องกำกับดูแลการดำเนินคดีของโจทก์และทนายความโจทก์ว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของสมาชิกกลุ่มทุกคนอย่างแท้จริงและเท่าเทียมกัน เนื่องจากแม้สมาชิกกลุ่มไม่ได้เข้าเป็นคู่ความหรือเกี่ยวข้องกับคดีแต่ประการใดแต่สิทธิของสมาชิกกลุ่มก็อาจถูกกระทบด้วยผลของคำพิพากษาได้ โดยจะเห็นได้ว่าคดีแพ่งใดๆ ที่จะดำเนินไปแบบกลุ่มได้นั้น จะต้องได้รับอนุญาตจากศาล ขั้นตอนการอนุญาตให้คดีดำเนินไปแบบกลุ่มหรือไม่นั้นใน Rule 23 (a) เรียกว่า Class certification ซึ่งมีหลักเกณฑ์ 4 ประการ กล่าวคือ

- (1) กลุ่มบุคคลมีสมาชิกเป็นจำนวนมาก ซึ่งการเข้าเป็นคู่ความร่วมจะเป็นการไม่สะดวกในทางปฏิบัติ (Numerosity)
- (2) สภาพแห่งข้อหาหรือข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาของกลุ่มบุคคลมีลักษณะเดียวกัน (Commonality)
- (3) ข้อต่อสู้ของโจทก์เหมือนกับข้อต่อสู้ของสมาชิกกลุ่ม (Typicality)
- (4) โจทก์และทนายความของกลุ่มจะสามารถปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มบุคคลและสมาชิกกลุ่มได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ (Adequacy of representation)

ปัจจุบัน Rule 23 แห่ง The Federal Rules of civil Procedure ศาลให้สมาชิกของกลุ่มแสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบต่าง ๆ ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นไปอย่างครบถ้วน จนเป็นที่พอใจแก่ศาล ศาลจึงจะอนุญาตให้ดำเนินคดี

แบบกลุ่มได้ โดยหลักแล้วศาลพิจารณาลักษณะ 4 ประการ เบื้องต้น ก่อนที่จะอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม การดำเนินคดีแบบกลุ่มศาลจะคอยตรวจสอบคุณสมบัติของผู้แทนสมาชิกกลุ่ม เพื่อสร้างความเป็นธรรม แก่สมาชิกอย่างเพียงพอและในขณะเดียวกันสมาชิกก็มีหน้าที่ตรวจสอบความสามารถของผู้แทนกลุ่มเช่นเดียวกัน นอกจากผู้แทนกลุ่มแล้ว การดำเนินคดีแบบกลุ่มอาจมีทนายความของสมาชิกกลุ่มเข้าร่วมการดำเนินคดีได้หลายคนเช่นเดียวกับจำนวนสมาชิกกลุ่มที่มีจำนวนมาก ในทางปฏิบัติแล้ว ศาลในประเทศสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญต่อทนายความของกลุ่มมากเพราะเป็นบุคคลที่จะปกป้อง และรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม สำหรับประเภทคดีที่ถูกกำหนดให้มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแบบกลุ่มนั้น ในสหรัฐอเมริกามีได้กำหนดประเภทของคดีที่สามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ ดังนั้น คดีทุกประเภทที่มีข้อเท็จจริงที่ตรงตามหลักการของการดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงสามารถนำมาฟ้องคดีได้

2. การดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศแคนาดา

การดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศแคนาดาหรือที่เรียกว่า “Le recours collectif” มีแนวความคิดมาจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกา การดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศแคนาดาถูกนำมาใช้ในมลรัฐควิเบก เป็นมลรัฐแรกในปี ค.ศ.1993 โดยวางหลักไว้ว่า การอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะต้องปรากฏว่าข้อเรียกร้องของสมาชิกกลุ่มมาจากปัญหาข้อเท็จจริงหรือปัญหาข้อกฎหมายอย่างเดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน คำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะต้องประกอบด้วยลักษณะของสมาชิกกลุ่มและปัญหาหรือข้อเรียกร้อง หากสมาชิกกลุ่มคนใดไม่ประสงค์เป็นสมาชิกกลุ่ม ต้องแสดงเจตนาหรือเรียกว่า opt out เพื่อออกจากกลุ่มภายในวันที่จะระบุในคำสั่งอนุญาต (Certification order) หากภายหลังเมื่อมีคำสั่งหรือมีคำพิพากษาแล้ว สมาชิกกลุ่มที่มีได้แสดงเจตนาออกจากกลุ่มจะผูกพันตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศแคนาดาถูกนำมาใช้ในทุกคดีแพ่งและเป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องพิจารณาคำขอและอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม หากปรากฏว่าข้อเท็จจริงเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด (ดวงทิพย์ บุญปลูก, 2555)

3. ประเทศเนเธอร์แลนด์

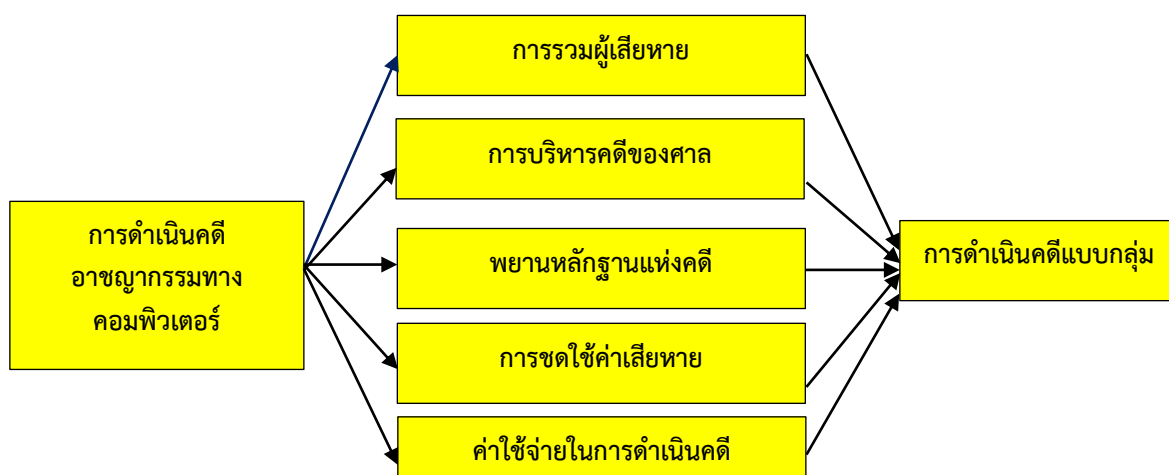
มาตรา 3 ข้อ 305 a และ ข้อ 305 b แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเนเธอร์แลนด์ Burgerlijk Wetboek or Dutch civil code) บัญญัติให้องค์กรที่เป็นตัวแทน (The representative organizations) สามารถฟ้องคดีต่อศาลเพื่อปกป้องผลประโยชน์ ของบุคคลอื่นโดยรวม โดยองค์กรดังกล่าวอาจเป็นบริษัทหรือสมาคมที่มีฐานะนิติบุคคลและในการดำเนินคดีดังกล่าวองค์กรที่เป็นตัวแทนต้องแสดงให้เห็นว่าการดำเนินคดีนั้น เป็นไปเพื่อปกป้องผลประโยชน์โดยรวมและก่อให้เกิดประสิทธิภาพมากกว่าการดำเนินคดีแยกต่างหากแต่ละราย คำพิพากษาจะผูกพันองค์กรซึ่งเป็นตัวแทนและจำเลยในคดีองค์กรซึ่งเป็นตัวแทนดังกล่าวสามารถฟ้องได้ทุกประเภทคดี ไม่ว่าจะเป็นคดีที่เกี่ยวกับการลงทุนในตลาดหลักทรัพย์ คดีเกี่ยวกับ ความรับผิดชอบของการขาดบกพร่องของสินค้า หรือคดีเกี่ยวกับการแข่งขันทางการค้า เป็นต้น (ดวงทิพย์ บุญปลูก, 2555)

อนึ่ง ประเทศเนเธอร์แลนด์บังคับใช้พระราชบัญญัติการจัดการกองทุนรวม สำหรับความเสียหายเป็นจำนวนมาก (The Act Collective Settlement of Mass Damages) ซึ่งนำมาบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 27 กรกฎาคม ค.ศ.2005 โดยพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการกองทุนรวมสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากอุบัติเหตุอันจะทำให้มีผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวบัญญัติให้คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสามารถตกลงกันว่าใครจะเป็นผู้ชำระค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายและเป็นหน้าที่ของศาลอุทธรณ์เมือง Amsterdam ที่จะประกาศว่าข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดการกองทุนรวมมีผลผูกพันคู่กรณีทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบ คำขอขององค์กรที่เป็นตัวแทน (The representative organizations) จะต้องประกอบด้วย 1) รายละเอียดเกี่ยวกับกลุ่มบุคคลที่ได้รับผลกระทบ 2) ค่าชดเชยความเสียหายที่จะจ่ายให้ 3) ความต้องการอื่นๆ ซึ่งชอบด้วยกฎหมาย 4) รายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการคำนวณค่าชดเชยความเสียหาย นอกจากนี้ สมาชิกกลุ่มที่ได้รับ ความเสียหายสามารถเลือกที่จะออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มภายใน 3 เดือน นับตั้งแต่ข้อตกลงเพื่อจัดการกองทุนรวมได้รับความเห็นชอบ สำหรับสมาชิกกลุ่มที่ได้รับความเสียหายและไม่ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มสามารถคำนวณค่าชดเชยความเสียหายภายใต้กรอบที่ข้อตกลงเพื่อจัดการกองทุนรวม (Collective settlement) กำหนด (ดวงทิพย์ บุญปลูก, 2555)

แนวคิดการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (Class Action)

การดำเนินคดีแบบกลุ่ม คือ การดำเนินคดีแพ่งรูปแบบหนึ่งที่มีผู้เสียหายจำนวนมาก ซึ่งได้รับผลกระทบจากข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกันหรือมีเหตุกระทำเดียวกัน โดยมีโจทก์ที่เป็นตัวแทนของกลุ่มในการดำเนินการฟ้องร้องคดี ซึ่งเมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้ว ผลของคำพิพากษาจะผูกพันสมาชิกทุกคนในกลุ่มที่ได้รับความเสียหายจากเหตุเดียวกัน แม้จะไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีด้วยก็ตาม โดยศาลจะพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ในคดีละเมิด คดีผิดสัญญา คดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายต่าง ๆ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การคุ้มครองผู้บริโภค แรงงาน หลักทรัพย์ และตลาดหลักทรัพย์ การแข่งขันทางการค้า และโจทก์แสดงให้เห็นว่าสมาชิกกลุ่มที่มีลักษณะดังกล่าวมีจำนวนมากจนไม่สะดวกในการดำเนินคดีแบบสามัญ โดยคำฟ้องของโจทก์ได้ทำเป็นหนังสือและแสดงโดยแจ้งชัดซึ่งสภาพแห่งข้อหา คำขอบังคับ รวมทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาของโจทก์และของกลุ่มบุคคลที่มีลักษณะ เดียวกับโจทก์และในกรณีที่โจทก์มีคำขอบังคับให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงิน คำขอบังคับของกลุ่ม บุคคลได้ระบุหลักการและวิธีการคำนวณเพื่อชำระเงินให้แก่สมาชิกกลุ่มเท่าที่ระบุได้ สมาชิกกลุ่มสามารถแจ้งความประสงค์ขอยกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มได้ โดยยื่นหนังสือต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ผลคำพิพากษาผูกพันคู่ความและสมาชิกกลุ่มทุกคน แม้จะไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความ ในคดีแบบกลุ่มก็ตาม สมาชิกกลุ่มไม่มีสิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือ คำสั่งของศาล ยกเว้นจะอุทธรณ์เฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับเรื่องสิทธิของตนในการขอรับชำระหนี้ เท่านั้น สำหรับการบังคับคดี สมาชิกกลุ่มมีสิทธิยื่นคำขอรับชำระหนี้ได้ แต่ไม่มีสิทธิดำเนินการบังคับคดีด้วยตนเอง โดยโจทก์หรือทนายความฝ่ายโจทก์จะเป็นผู้ดำเนินการบังคับคดีแทนโจทก์และสมาชิกกลุ่ม

3. กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์

4. แนวทางการนำการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในคดีอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์

การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) เกิดขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกแก่กลุ่มบุคคลที่ได้รับความเสียหายภายใต้สถานการณ์เดียวกัน (similar summation) ให้เข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลในครั้งเดียวกัน เพื่อเยียวยาความเสียหายในทางแพ่งแก่ผู้เสียหายให้ได้รับผลทางกฎหมายอย่างเดียวกัน โดยบุคคลซึ่งดำเนินคดีเพื่อตนเองและเพื่อกลุ่มบุคคลจะเป็นคู่ความในคดีโดยมีฐานะเป็นคู่ความซึ่งเป็นผู้แทน (representative party) ส่วนกลุ่มผู้เสียหายที่ได้รับการดำเนินคดีแทนจะไม่ได้เข้ามาในการพิจารณาคดี และไม่ได้มีฐานะเป็นคู่ความในคดี แต่จะมีฐานะเป็นสมาชิกกลุ่ม (Class Member) การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นวิธีการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ถูกนำมาใช้ในกรณีที่ผู้เสียหายจำนวนมากและการเข้าเป็นคู่ความร่วมกันนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สะดวก แต่มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อให้ได้มาซึ่งคำพิพากษาที่มีผลผูกพันสมาชิกร่วมกัน ซึ่งจะนำมาเป็นแนวทางการดำเนินคดีในคดีอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ เฉพาะคดีแพ่งเกี่ยวเนื่อง

คดีอาญา เท่านั้น อย่างไรก็ตามแม้การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class Action) จะใช้สำหรับคดีแพ่ง แต่หากมีการนำมาเป็นแนวทางในคดีอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา ก็จะสามารถเกิดความรวดเร็วเป็นธรรมให้กับผู้เสียหายทุกคน สามารถแก้ปัญหากระบวนพิจารณาสามัญ เช่น การรวมการพิจารณา การร้องขอการเข้าเป็นคู่ความร่วมซึ่งไม่เพียงพอและเหมาะสมกับการพิจารณาในคดีอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ โดยมีวิธีการ ดังนี้

1) ขั้นตอนการรวบรวมคดี

(1) ปัจจุบันสำนักงานตำรวจแห่งชาติมีระบบรับแจ้งความออนไลน์ สามารถตรวจสอบกลุ่มผู้ต้องหา บัญชีม้า และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดีได้ จึงควรมีการจัดคดีที่มีข้อเท็จจริงเดียวกัน หรือข้อเท็จจริงที่เป็นหลักแห่งข้อหาไว้เป็นคดีเดียวกัน โดยรวบรวมผู้เสียหายทั้งหมดไว้ด้วยกันเป็นคดีเดียวกัน

(2) ประกาศโฆษณา เกี่ยวกับคดีที่เกิดขึ้นและให้ผู้เสียหายแจ้งความออนไลน์มายังศูนย์รับแจ้งความออนไลน์ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดยมีการกำหนดระยะเวลาตามสมควร

(3) การตรวจสอบความเสียหายที่เกิดขึ้น ต้องพิสูจน์ว่าผู้เสียหายทั้งหมดมีความเสียหายจากเหตุการณ์เดียวกัน หรือจากการกระทำของผู้กระทำความผิดกลุ่มเดียวกันหรือไม่ แต่ละรายมีความเสียหายมากน้อยเพียงใด

(4) การยื่นคำร้องขอจัดตั้งคดีแบบกลุ่ม พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ สามารถยื่นคำร้องผ่านศาลเพื่อขอให้มีการดำเนินคดีเป็นคดีแบบกลุ่ม โดยต้องแสดงให้เห็นว่าการดำเนินคดีในลักษณะนี้เป็นวิธีที่ดีที่สุดในการดำเนินคดี เนื่องจากมีพยานหลักฐานเดียวกัน พยานบุคคล พยานเอกสารและพยานวัตถุเป็นเรื่องเดียวกัน โดยให้โอกาสคู่ความสามารถซักค้าน หรือโต้แย้งการขอดำเนินคดีแบบกลุ่มได้

(5) การสืบพยาน การดำเนินคดีแบบกลุ่มเกี่ยวกับคดีอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ สำหรับผู้เสียหายนั้น ผู้เสียหายต้องมาเบิกความด้วยตนเองทุกรายที่ศาลที่รับชำระคดี แต่สำหรับพยานที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ อาทิ พนักงานสอบสวน ผู้ตรวจวัตถุพยาน เจ้าหน้าที่ตำรวจชุดสืบสวนหรือจับกุม สามารถสืบพยานแบบกลุ่มได้ สามารถเบิกความครั้งเดียว พยานหลักฐานชุดเดียวกัน

2) การบริหารจัดการคดีของศาล การเริ่มต้นคดีแบบกลุ่มนั้นเหมือนกับการเริ่มต้นคดีอาญาทั่ว ๆ ไปที่กำหนดให้โจทก์เริ่มต้นคดีจากการยื่นคำร้องต่อศาลพร้อมกับคำฟ้องเริ่มคดีเพื่อขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งคำร้องขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น โจทก์ต้องแสดงเหตุตามสมควรเพื่อที่ศาลจะอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม คำฟ้องของโจทก์ต้องทำเป็นหนังสือและแสดงโดยแจ้งชัดซึ่งสภาพแห่งข้อหา คำขอบังคับ รวมทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาของโจทก์ และของกลุ่มบุคคลที่มีลักษณะเดียวกับโจทก์ โดยโจทก์ต้องแสดงให้เห็นถึงลักษณะคดีเฉพาะที่เหมือนกันของกลุ่มบุคคลที่ชัดเจนเพียงพอเพื่อให้รู้ได้ว่าเป็นกลุ่มบุคคลใด กลุ่มบุคคลมีสมาชิกกลุ่มจำนวนมาก ซึ่งการดำเนินคดีอย่างคดีสามัญ จะทำให้เกิดความยุ่งยากและไม่สะดวก และในกรณีที่โจทก์มีคำขอบังคับให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงิน คำขอบังคับของกลุ่มบุคคลต้องระบุหลักการและวิธีการคำนวณเพื่อชำระหนี้ให้แก่สมาชิกกลุ่มเท่าที่จะระบุได้ แต่ไม่จำเป็นต้องแสดงจำนวนเงินที่สมาชิกกลุ่มแต่ละรายจะได้รับ หลังจากศาลพิจารณาคำร้องขออนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มศาลสั่งรับคำฟ้องไว้พิจารณา เมื่อได้ส่งหมายเรียกให้จำเลยแล้ว ให้จำเลยทำคำให้การเป็นหนังสือยื่นต่อศาลภายในหนึ่งเดือน

3) พยานหลักฐานแห่งคดี การพิจารณาพิพากษาคดีแบบกลุ่ม ศาลจะรับฟังพยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ ต้องใช้พยานหลักฐานชุดเดียวกัน เพื่อพิจารณาพิพากษาไปในทิศทางเดียว ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีเป็นเรื่องเดียวกันหรือเกี่ยวข้อกับสถานการณ์เดียวกัน(The Same Events) การใช้พยานหลักฐานชุดเดียวกันซ้ำกันหลายครั้ง หรือมีพยานหลักฐานที่แตกต่างกัน ทำให้ผลของคำพิพากษาอาจแตกต่างกัน การดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงเป็นทางแก้ปัญหาให้ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในสถานการณ์เดียวกันมีการพิจารณาพิพากษาไปในทิศทางเดียวกัน หรือศาลอาจรับฟังพยานหลักฐานอื่นนอกเหนือจากพยานหลักฐานของคู่ความก็ได้ แต่ต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบ และไม่ตัดสิทธิคู่ความในอันที่จะโต้แย้งพยานหลักฐานดังกล่าว นอกจากนี้ศาลอาจขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีได้ แต่ต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและไม่ตัดสิทธิคู่ความในอันที่จะขอให้เรียก

ผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นโต้แย้งหรือเพิ่มเติมความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว

4) การชดใช้ค่าเสียหาย คดีอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ที่มีผู้เสียหายจำนวนมากที่ได้รับความเสียหายด้วยกัน แต่จำนวนความเสียหายที่แต่ละบุคคลได้รับอาจมีจำนวนเล็กน้อยต่างกัน เมื่อเปรียบกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแล้วจะไม่คุ้มค่าที่จะดำเนินคดีด้วยตนเอง หรือบุคคลที่ได้รับความเสียหายอาจกลัวการนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาพิพากษาของศาล และไม่สามารถเกลี้ยไถ้ทรัพย์สินให้กับผู้เสียหายแต่ละคนได้ อีกทั้งบางคดีเจ้าหน้าที่ของรัฐมีการยึดทรัพย์สินของผู้ต้องหาไว้ สามารถนำทรัพย์สินของผู้ต้องหาที่มีอยู่มาเกลี้ยไถ้ทรัพย์สินให้กับผู้เสียหายเท่าความเสียหายที่เกิดขึ้นหรือตามอัตราส่วนของทรัพย์สินที่มีอยู่ ซึ่งจะเกิดความเป็นธรรมแก่ผู้เสียหายทุกคน แต่หากการดำเนินการที่เป็นรายคดียุติ คดีที่มีการพิจารณาพิพากษาออกก็จะสามารถบังคับคดีได้เต็มจำนวนและรวดเร็ว แต่จะเกิดความเสียหายกับผู้เสียหายที่มีการพิจารณาพิพากษาคดีในภายหลัง ซึ่งอาจจะไม่สามารถบังคับคดีได้เลย ศาลจึงต้องกำหนดค่าเสียหายตามคำขอ เพื่อให้สามารถนำทรัพย์สินของผู้ต้องหามาเกลี้ยไถ้ให้กับผู้เสียหายแต่ละรายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5) การบังคับคดี ศาลต้องแจ้งคำพิพากษาให้สมาชิกกลุ่มและอธิบดีกรมบังคับคดีทราบด้วย โดยให้ศาลตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีเพื่อดำเนินการต่อไป รวมทั้งกำหนดวันตามที่เห็นสมควรในคำบอกกล่าวและประกาศ เพื่อให้สมาชิกกลุ่มยื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีได้ แต่ถ้าเป็นกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้เป็นอย่างอื่นและจำเป็นจะต้องมีการดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อประโยชน์แก่การบังคับตามคำพิพากษา โจทก์อาจยื่นคำขอต่อศาลเพื่อตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการได้

5. ประโยชน์ที่คาดหวังจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มเกี่ยวกับคดีอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์

1) ด้านการบริหารงานคดีของศาล เนื่องจาก ผู้เสียหายได้รับความเสียหายจากสถานการณ์เดียวกัน หรือข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเดียวกัน แต่กระจายกันอยู่ในท้องที่ต่างกันหรือไม่มีความสัมพันธ์ในทางอื่นใดหากผู้เสียหายแต่ละรายต่างแยกกันฟ้องคดีก็จะทำให้มีคดีขึ้นสู่การพิจารณาพิพากษาของศาลเป็นจำนวนมาก และการพิจารณาคดีใช้เวลานาน ดังนั้น การดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อแก้ไขข้อจำกัดในส่วนของการฟ้องคดีร่วมกันในกรณีที่ผู้เสียหายจำนวนมากและการฟ้องคดีร่วมกันนั้นเป็นไปได้ยาก (Difficult or Impractical) การดำเนินคดีแบบกลุ่มสามารถลดปริมาณคดีของศาล และลดระยะเวลาการดำเนินคดีของศาล และผู้ต้องหาได้รับการพิจารณาคดีในคราวเดียวกัน จากการกระทำความผิดที่เกี่ยวข้องกัน

2) ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการชดใช้ค่าเสียหาย เนื่องจากผู้เสียหายจำนวนมากที่ได้รับผลกระทบด้วยกัน แต่จำนวนความเสียหายที่แต่ละบุคคลได้รับอาจมีจำนวนเล็กน้อยต่างกัน เมื่อเปรียบกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแล้วจะไม่คุ้มค่าที่จะดำเนินคดีด้วยตนเองหรือบุคคลที่ได้รับความเสียหายอาจกลัวการนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาพิพากษาของศาล และไม่สามารถเกลี้ยไถ้ทรัพย์สินให้กับผู้เสียหายแต่ละคนได้ ดังนั้น การดำเนินคดีโดยผู้เสียหายที่เป็นผู้แทนกลุ่มผู้เสียหายจะช่วยให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาค่าเสียหายโดยเฉลี่ยเท่าๆกัน สำหรับกลุ่มที่ไม่ใช้สิทธิทางศาลก็อาจได้รับการเยียวยา ค่าเสียหายด้วย

3) ด้านพยานหลักฐาน เนื่องจากศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีที่มีประเด็นบางประเด็นหรือทั้งหมดเป็นเรื่องเดียวกันหรือเกี่ยวข้องกับสถานการณ์เดียวกัน การใช้พยานหลักฐานชุดเดียวกันซ้ำกันหลายครั้งอาจนำไปสู่การเยียวยาผู้เสียหายตามกฎหมายมีความแตกต่างกัน เนื่องจากการพิจารณาพิพากษาคดีในแต่ละคราวอาจมีผลให้กระบวนการยุติธรรมทางแพ่งไม่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น การดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงมีวัตถุประสงค์ให้การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปในแนวทางเดียวกันและมีความสอดคล้องกัน

4) ด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี (judicial economy) เนื่องจากคดีที่มีผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก แต่หากพิจารณาเป็นรายบุคคลแล้วความเสียหายของแต่ละบุคคลอาจมีจำนวนเล็กน้อยไม่เท่ากัน บุคคลที่ค่าเสียหายจำนวนน้อยไม่คุ้มค่าที่จะดำเนินคดีด้วยตนเอง ถึงแม้ว่าคดีอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ส่วนใหญ่เป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ผู้เสียหายแต่ละรายอาจยื่นคำร้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ได้แต่ส่วนใหญ่

เมื่อมีการแยกดำเนินคดี ต้องมีการยื่นบังคับคดีด้วยตนเองซึ่งในคดีหลัง จะไม่สามารถบังคับคดีได้ เนื่องจากจำเลยไม่มีทรัพย์สิน การดำเนินคดีโดยผู้แทนกลุ่มจะช่วยให้สมาชิกกลุ่มได้รับการเยียวยาสิทธิทางศาล ดำเนินคดีแบบกลุ่มจะเป็นกระบวนการที่ประหยัดค่าใช้จ่ายและทรัพยากรอื่นๆ ที่ต้องใช้ในการดำเนินคดี อีกทั้งยังเกิดประสิทธิภาพกว่าการที่ผู้เสียหายแต่ละคนแยกกันฟ้องเป็นรายคดี

5) ด้านการสร้างมาตรการทางกฎหมาย เนื่องจากคดีผู้เสียหายจำนวนมากอาจกระจายอยู่หลายท้องที่ การพิจารณาพิพากษาอาจมีพยานหลักฐานที่แตกต่างกัน ทำให้ผลของคำพิพากษาคือแตกต่างกัน การดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงเป็นทางแก้ปัญหาให้ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในสถานการณ์เดียวกัน พยานหลักฐาน เป็นพยานหลักฐานชุดเดียวกัน มีการพิจารณาพิพากษาไปในทิศทางเดียวกัน

สำหรับประเทศไทย มีกฎหมายหลายฉบับที่คุ้มครองประชาชนโดยรวมและมีกฎหมายอีกหลายฉบับที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับนิติกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลที่มีจำนวนมากเป็นสำคัญ เช่น กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค กฎหมายเกี่ยวกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ กฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม กฎหมายแรงงาน เป็นต้น แม้ผู้เสียหายสามารถที่จะฟ้องมาเป็นคดีเดียวกันได้ แต่การที่จะได้รับการรับรองการบังคับตามสิทธิได้ ผู้เสียหายทุกคนจะต้องเข้ามาเป็นโจทก์ร่วม หากไม่เข้ามาในคดีแล้วก็ไม่อาจบังคับหรือเข้ามาผูกพันในคำพิพากษาได้ ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มี การแก้ไขปัญหานี้เรื่องดังกล่าวได้โดยตรง แม้ว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศไทยจะได้เปิดโอกาสให้มีการดำเนินคดีโดยมีบุคคลหลายฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการพิจารณาก็ตาม สาเหตุที่ทำให้ประเทศไทยต้องการให้มีวิธีพิจารณาแบบกลุ่ม เนื่องจากกระบวนการพิจารณาสามัญ เช่น การรวมการพิจารณา การร้องขอการเข้าเป็นคู่ความร่วมนั้น อาจจะไม่เพียงพอและเหมาะสมกับการพิจารณาในคดีลักษณะแบบกลุ่ม (น้าแท้ มีบุญสร้าง, 2554)

6. กฎหมายไทยที่สนับสนุนแนวคิดการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาบังคับใช้กับคดีอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์

แนวความคิดเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยเริ่มมาจากการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) ตาม Rule 23 แห่ง The Federal Rules of Civil Procedure ของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นแนวคิดที่มุ่งผลักดันให้ผู้เสียหายร่วมกันมีบทบาทสำคัญยิ่งขึ้น โดยร่างพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว ประกอบด้วยสาระสำคัญ 3 ส่วนคือ

(1) เงื่อนไขที่เหมาะสมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งได้นำหลักการของประเทศสหรัฐอเมริกามากำหนด โดยกำหนดให้ศาลเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม

(2) การดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยส่วนใหญ่แล้ว ยังอาศัยกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นส่วนใหญ่ แต่จะมีการกำหนดกระบวนการพิจารณาบางกรณี เพื่อใช้สำหรับการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยเฉพาะ เช่น กรณีการถอนคำฟ้องในคดีสามัญบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้กำหนดหลักการของการถอนคำฟ้องไว้ว่า หากเป็นกรณีจำเลยยังไม่ได้ยื่นคำให้การ โจทก์เพียงแต่บอกกล่าวต่อศาล แต่ถ้าจำเลยยื่นคำให้การมาแล้วก็ต้องฟังคำโต้แย้งของจำเลยก่อน แต่ในหลักการของการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น กำหนดให้เป็นดุลพินิจของศาลเป็นผู้พิจารณาในทุกกรณีว่าสมควรอนุญาตให้ถอนคำฟ้องหรือไม่ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มเป็นสำคัญ เพราะเหตุว่าถ้าปล่อยให้โจทก์ถอนคำฟ้องได้ตามหลักทั่วไป โจทก์อาจอาศัยการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นเครื่องมือในการบีบบังคับให้จำเลยชดเชยค่าเสียหายให้กับตน เมื่อจำเลยยอมชดเชยค่าเสียหายก็ขอถอนคำฟ้อง ซึ่งจะเกิดความเสียหายต่อสมาชิกกลุ่มซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีจำนวนมากได้

(3) สิ่งจูงใจให้เกิดการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม คือทนายความซึ่งเป็นผู้ที่ผลักดันให้มีการฟ้องคดี ซึ่งทนายความจะเป็นผู้ตรองค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการดำเนินคดีทั้งหมดไปก่อน โดยมีเงินรางวัลทนายความเป็นสิ่งจูงใจในการดำเนินการ

เหตุผลและหลักการสำคัญของการยกเว้นพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเพื่อกำหนดกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มเนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นกระบวนการ

ดำเนินคดี ที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชน เนื่องจากเป็นวิธีการที่สามารถคุ้มครองผู้เสียหายจำนวนมากได้ในการดำเนินคดีเพียงครั้งเดียวและสามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เสียหายที่ไม่มีความสามารถฟ้องคดีเพื่อเยียวยาความเสียหายด้วยตนเองได้ หรือผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจำนวนเพียงเล็กน้อย เช่น คดีที่ผู้บริโภคได้รับความเสียหาย การดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงเป็น มาตรการที่สร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาชนผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้เป็นอย่างดี ประกอบกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นวิธีการที่ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินการและยังช่วยหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อนในการฟ้องคดีและป้องกันความขัดแย้งกันของคำพิพากษา ตลอดจนเป็นมาตรการในการลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่ศาลได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกทางหนึ่ง

การดำเนินคดีแบบกลุ่มได้บัญญัติไว้ในหมวด 4 การดำเนินคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/1 ถึงมาตรา 222/50 ในลักษณะ 2 วิธีพิจารณาวิสามัญในศาลชั้นต้น ภาค 2 วิธีพิจารณาในศาลชั้นต้น แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยกำหนดให้การดำเนินคดีแบบกลุ่ม หมายถึง การดำเนินคดีที่ศาลอนุญาตให้เสนอคำฟ้องต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงสิทธิของโจทก์และสมาชิกกลุ่ม และเป็นหน้าที่ของประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาในการออกข้อกำหนดใดๆ ที่เกี่ยวกับ

(1) กำหนดคุณสมบัติ ส่วนได้เสีย รวมตลอดทั้งการได้มาซึ่งสิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่มของโจทก์ที่จะมีอำนาจฟ้องคดีแบบกลุ่มได้

(2) กำหนดเพิ่มเติมเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการพิจารณาอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

(3) กำหนดเพิ่มเติมเกี่ยวกับวิธีการแจ้งเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้สมาชิกกลุ่มทราบ

(4) กำหนดเพิ่มเติมเกี่ยวกับวิธีการนัดพร้อมการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการรับฟังพยานหลักฐานในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

(5) กำหนดเพิ่มเติมเกี่ยวกับการบังคับคดีและเงินรางวัลของทนายความฝ่ายโจทก์

(6) ออกข้อกำหนดเกี่ยวกับเรื่องอื่นๆ ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

สำหรับเขตอำนาจของศาลในการพิจารณาพิพากษานั้น ร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มกำหนดให้ศาลตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่ง เว้นแต่ศาลแขวง มีอำนาจในการดำเนินคดีแบบกลุ่มสำหรับประเภทคดีที่สามารถร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

(1) คดีละเมิด

(2) คดีผิดสัญญา และ

(3) คดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายต่าง เช่น กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมการคุ้มครองผู้บริโภค แรงงาน หลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ การแข่งขันทางการค้า จะเห็นได้ว่า คดีที่สามารถร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มต้องเป็น “คดีแพ่ง” ที่มีผู้เสียหายจำนวนมากเท่านั้น

7. บทสรุป

การดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาในความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ ปัจจุบันเป็นการแยกฟ้องเป็นรายคดี ซึ่งเกิดปัญหากับประชาชนผู้เสียหายจำนวนมาก หากแต่ละคดีมีพยานหลักฐานในการสืบพยานที่แตกต่างกัน ทำให้ผลคดีมีความแตกต่างกันไปด้วย เกิดความเสียหายแก่กระบวนการยุติธรรมเป็นอย่างมาก ผู้เขียนจึงเสนอแนะให้นำการฟ้องคดีแบบกลุ่ม (Class Action) มาใช้บังคับแก่ผู้มีสิทธิฟ้องคดีตามกฎหมายอาญา เช่นคดีฉ้อโกงทางคอมพิวเตอร์ และพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ.2550 เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินคดี ซึ่งจะทำให้มีการตรวจสอบผู้กระทำความผิดในระดับที่กว้างขวางและมีผลต่อการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด ช่วยให้ผู้เสียหายสะดวก รวดเร็วในการดำเนินคดี และสามารถให้ความเป็นธรรมกับผู้เสียหายทุกรายลดภาระการฟ้องคดีหลายครั้งสำหรับผู้เสียหายแต่ละราย เพิ่มโอกาสในการเรียกร้องค่าชดเชยหรือการเยียวยา ได้ง่ายขึ้น แม้ว่าในปัจจุบันประเทศไทยมีการนำการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาบังคับใช้ในคดีที่มีผู้เสียหายจำนวนมากในคดีแพ่งแล้ว บางส่วน อาทิ กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค กฎหมายเกี่ยวกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ กฎหมายเกี่ยวกับการ

ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม กฎหมายแรงงาน เป็นต้น แต่ยังไม่มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มในกฎหมายอาญาและอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ ซึ่งบางคดีมีข้อเท็จจริงเดียวกัน พยานหลักฐานเดียวกัน ข้อกฎหมายเดียวกัน ซึ่งการฟ้องคดีแยกเป็นรายบุคคลอาจไม่คุ้มค่าหรือต้องใช้ระยะเวลานาน และผลของคดีไม่ผูกพันกับบุคคลอื่นที่มีใช้คู่ความ ซึ่งหากมีการนำแนวคิดการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้บังคับ จะเกิดผลดีต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ลดภาระในการดำเนินคดีส่วนบุคคลที่มีค่าใช้จ่ายสูงและใช้เวลานาน ลดต้นทุนในการดำเนินคดีของรัฐไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ หรือภาระค่าใช้จ่ายในการสืบสวนสอบสวน อีกทั้งผู้เสียหายยังได้รับทรัพย์สินคืนในอัตราส่วนตามความเสียหายที่เท่าๆ กัน และผู้กระทำความผิดถูกลงโทษตามจำนวนกรรมที่ได้กระทำลงไป การดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการปกป้องสิทธิของประชาชนในกรณีที่มีการละเมิด ถูกหลอกลวง หรือถูกละเมิดสิทธิ ในลักษณะที่กระทบต่อประชาชนจำนวนมาก

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งนี้

1. แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยการบัญญัติกฎหมายเพิ่มเติม การดำเนินคดีแบบกลุ่ม เนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นกระบวนการดำเนินคดีที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการอำนวยความยุติธรรมให้กับประชาชน ในประเด็น ดังต่อไปนี้

(1) สิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่มของโจทก์ที่จะมีอำนาจฟ้องคดีแบบกลุ่มได้ โดยต้องเป็นผู้เสียหายหลายคนและเป็นจำเลยคนเดียวกัน ในความผิดมูลเดียวกันหรือเกี่ยวพันกัน โดยแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 33 เพิ่มเติม “คดีอาญาซึ่งมีผู้เสียหายหลายคนและจำเลยคนเดียวกันในความผิดมูลเดียวกันหรือเกี่ยวพันกัน ซึ่งพนักงานอัยการหรือผู้เสียหายได้ยื่นคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่ม พร้อมคำฟ้องต่อศาล ให้ศาลมีอำนาจสั่งดำเนินคดีแบบกลุ่ม และรับคำฟ้องไว้พิจารณา”

มาตรา 131 เพิ่มเติม “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมผู้เสียหายทั้งหมด ซึ่งมีจำเลยคนเดียวกันในความผิดมูลเดียวกันหรือเกี่ยวพันกันเป็น คดีเดียวกัน”

(2) กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการพิจารณาอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

มาตรา 33 เพิ่มเติม “ศาลมีอำนาจพิจารณาคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยต้องแสดงเหตุตามสมควร เพื่อให้ศาลจะอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม คำฟ้องของโจทก์ต้องทำเป็นหนังสือและแสดงโดยแจ้งชัดซึ่งสภาพแห่งข้อหา คำขอบังคับ รวมทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาของโจทก์ และของกลุ่มบุคคลที่มีลักษณะเดียวกับโจทก์ โดยโจทก์ต้องแสดงให้เห็นถึงลักษณะคดีเฉพาะที่เหมือนกันของกลุ่มบุคคลที่ชัดเจนเพียงพอเพื่อให้รู้ได้ว่าเป็นกลุ่มบุคคลใด กลุ่มบุคคลมีสมาชิกกลุ่มจำนวนมาก”

(3) กำหนดวิธีการแจ้งเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้สมาชิกกลุ่มทราบ

มาตรา 30 เพิ่มเติม “เมื่อศาลรับคำร้องการดำเนินคดีแบบกลุ่มและรับฟ้องแล้ว ให้พนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนแจ้งผู้เสียหายทราบ ก่อนการพิจารณาคดี”

(4) กำหนดวิธีการนัดพร้อมการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการรับฟังพยานหลักฐานในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

มาตรา 173/1 เพิ่มเติม “คดีที่จำเลยไม่ให้การหรือให้การปฏิเสธ เมื่อศาลมีกำหนดให้มีวันตรวจพยาน ให้พนักงานอัยการแจ้งผู้เสียหาย ก่อนวันตรวจพยานไม่น้อยกว่า 7 วัน”

(5) กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับค่าเสียหาย

มาตรา 44/1 เพิ่มเติม “คดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องขอให้บังคับจำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทน แทนผู้เสียหาย และให้ถือว่าคำร้องดังกล่าวเป็นคำฟ้องตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและผู้เสียหายอยู่ในฐานะโจทก์ในส่วนแพ่ง”

(6) ออกข้อกำหนดเกี่ยวกับเรื่องที่จำเป็นอื่นๆ ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

2. การกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อพัฒนาวิธีการแจ้งข่าวสารให้สมาชิกกลุ่มทราบถึงการดำเนินคดีผ่านช่องทางดิจิทัลที่หลากหลายและแพร่หลายมากขึ้น มากกว่าแค่การประกาศหนังสือพิมพ์ เพื่อให้สมาชิกทราบสิทธิในการขอเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มอย่างทั่วถึง

3. การกำหนดแนวทางในการคำนวณค่าเสียหายที่แตกต่างกันในแต่ละบุคคล แต่ใช้ข้อเท็จจริงเดียวกัน เพื่อให้การเฉลี่ยค่าเสียหายลดทอนสิทธิผู้เสียหายจริง

8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้างต่อไป

1. ศึกษาวิจัยเรื่องการประเมินความเสียหายคดีอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ และการบังคับคดีในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม
2. ศึกษาวิจัยแนวทางการใช้การดำเนินคดีแบบกลุ่มให้ครอบคลุมคดีทุกประเภทที่มีมูลคดีเดียวกันและมีผู้เสียหายจำนวนมาก
3. ศึกษาวิจัยแนวทางในการคำนวณค่าเสียหายที่แตกต่างกันในแต่ละบุคคล แต่ใช้ข้อเท็จจริงเดียวกัน เพื่อไม่ให้เกิดการเฉลี่ยค่าเสียหายลดทอนสิทธิผู้เสียหายจริง

9. การอ้างอิง

- คณิต ณ นคร. (2547). *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 2). วิญญูชน.
- จิตติ ดิงศภัทย์. (2546). *คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1* (พิมพ์ครั้งที่ 10). จีรรัชการพิมพ์.
- เจษฎา นครขวาง. (2559). *การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติ]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชิตพล กาญจนกิจ. (2559). ความท้าทายของรัฐอาเซียนในการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติ. *วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 46(1), 51-77.
- ดวงทิพย์ บุญปลูก. (2555). การดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา และประเทศในสหภาพยุโรป: มุมมองความเป็นไปได้ในการร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class action) ในประเทศไทย. *ศุลพาท*, 59(3), 22-71.
- ทวีป มหาสิงห์. (2563). การก่อรูป “ทฤษฎีความยุติธรรม” ของจอห์น รอลส์. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 11(ฉบับเพิ่มเติม), 1-28.
- น้ำแท้ มีบุญสร้าง. (2547). *การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีสิ่งแวดล้อม* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติ]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- น้ำแท้ มีบุญสร้าง. (2554). *การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class action) และการนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย*. สุตโรพิศาล.
- ปรีชญาณ์ นักพ่อน. (2566). *โครงการสำรวจสถิติอาชญากรรมที่เกิดขึ้นภายหลังวิกฤติ*. สำนักงานกิจการยุติธรรม.
- ปรีชญาณ์ นักพ่อน, และณ.กะเมธ มณีเทพ. (2565). *โครงการจ้างเหมาบริการเพื่อสำรวจข้อมูลสถิติอาชญากรรมภาคประชาชน ปี พ.ศ. 2564*. สำนักงานกิจการยุติธรรม.
- ไพโรจน์ วายุภาพ. (2559). *คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 2 ลักษณะ 2 วิธีพิจารณาวิสามัญในศาลชั้นต้น หมวด 4 การดำเนินคดีแบบกลุ่ม*. กรุงเทพฯ: พับลิชชิง.
- มานิต ทวีสิน. (2563). การก่อรูปทฤษฎีความยุติธรรมของจอห์น รอลส์. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 11(ฉบับเพิ่มเติม), 1-28.
- วิชัย อริยันทกะ, จักรกฤษณ์ เจนเจษฎา, วรุตติ ทวาทศิน, พงษ์เดช วานิชกิตติกุล, และสรวิศ ลิ้มปริงสี. (2549). *รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม*. สำนักคณะกรรมการการกฤษฎีกา.
- สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, ทรงพล สงวนจิตกร, อิศร์กุล อุณหเกตุ, ธราธร รัตนนฤมิตร, สุนทร ต้นมันทอง, และปวีศร เลิศธรรมเทวี. (2554). *นิติศาสตร์ของระบบยุติธรรมทางอาญาของไทย*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

- สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, ทรงพล สงวนจิตร, อิศร์กุล อุณหเกตุ, ธราธร รัตนนฤมิตร, สุนทร ต้นมันทอง, และปวีศร เลิศธรรมเทวี. (2557). รายงาน *TDR: นิติเศรษฐศาสตร์ระบบยุติธรรมทางอาญาของไทย*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สัญญา บัวเจริญ. (2554). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาวิจัยสาเหตุการละเมิดสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ. สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- สาวตรี สุขศรี. (2560). อาชญากรรมคอมพิวเตอร์/ไซเบอร์กับทฤษฎีอาชญาวิทยา. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 46(2), 415-432.
- สิทธิานต์ รัตนวงศ์. (2558). การนำแนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาเยียวยาผู้เสียหายในคดีผู้บริโภค: ศึกษากรณีผู้มีสิทธิฟ้องคดี [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
- Klonoff, R. H. (1999). *Class action and other multi-party litigation in a nutshell*. West Group.
- L'introduction en droit français des class actions. (2005, December 22). *Petites Affiches*, 254, 14.
- Marcus, R. L., Redish, M. H., & Sherman, E. F. (1983). *Civil procedure: A modern approach*. West Publishing.
- Parsons, M. (2008). European class actions. *South Carolina Journal of International Law and Business*, 4(2), 35-60.
- Watson, G. D. (2001). Class actions: The Canadian experience. *Duke Journal of Comparative & International Law*, 11(2), 269-287.